

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ

DOI 10.31558/2519-2949.2024.2.1

УДК 355.488

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2400-954X>**Горбатенко В. П., Інститут держави і права імені В. М. Корецького
НАН України (м. Київ, Україна)****РОСІЙСЬКА МОДЕЛЬ «БЕЗМЕЖНОЇ» ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ:
ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ**

Систематизовано здобутки дискурсу щодо розуміння явища гібридної війни. Визначено й обґрунтовано основні характеристики російської моделі гібридної війни. До таких характеристик віднесені: 1) створення пропагандистськими та репресивними засобами всередині своєї країни та на окупованих територіях квазіреальності закритого типу; 2) підрив легітимності влади і роздмухування внутрішньодержавних суперечностей на території жертви агресії; повзуча експансія зі створенням псевдореспублік, підтримкою та використанням сепаратистсько-терористичних угруповань; захист «співвітчизників», «співгромадян», освячений ідеологією так званого «русского міра» використовуючи також збереження й посилення економічної залежності бувших радянських республік, проникнення російського капіталу в стратегічні галузі національних економік; 3) підміна гібридної агресії поняттям «громадянська війна», ідентифікація агресором себе як «миротворця» та посередника, приписуючи об'єктові нападу роль нападника – російська влада кваліфікувала події 2013–2014 рр. як «державний переворот», прихід до влади в Києві «хунти», «громадянську війну» тощо; 4) розмивання відмінностей між станом війни і миру під виглядом «спеціальної військової операції»; маніпулювання демократичними стандартами, гуманітарною політикою з метою виправдання масової брехні, злочинів проти людяності, геноциду українського народу та примусове переміщення українців у тому числі до Російської Федерації; 5) відновлення світопорядку часів холодної війни з відповідною поляризацією світу та довільним тлумаченням норм міжнародного права. Запропоновано напрями протидії гібридній війні з урахуванням синхронних і асинхронних методів і засобів протистояння агресії й забезпечення системи національної безпеки та колективної європейської безпеки на довгострокову перспективу.

Ключові слова: гібридна війна, російська гібридна агресія, російсько-українська війна, гуманітарна політика, рашизм, пропаганда, сепаратизм, депортація, фільтрація, геноцид українського народу, міжнародне право.

У XXI столітті на світову арену виходить гібридна війна – новітній феномен, що постійно видозмінюється та в межах якого задіяні військові й цивільні структури. Маніпулюючи інформацією, застосовуючи новітні технології, ініціатори і провідники гібридної війни перетворили її на одне з найнебезпечніших явищ світового масштабу. При цьому термін «гібридна війна» (англ. hybrid warfare) досі не має загальноприйнятого визначення, відсутній у міжнародно-правових документах. Він виник на зламі XX – XXI століть у рамках дискурсу, започаткованого американськими дослідниками Р. Волкером, В. Неметом та ін. [1; 2]. Набув поширення в усьому світі завдяки праці Ф. Гоффмана «Конфлікт у XXI столітті. Поява гібридних війн» (2007) [3]. Логіка його застосування пов'язана з виходом процесів протікання сучасних конфліктів за рамки усталених понять.

Частина фахівців вважають, що гібридні засоби використовувались у війнах з давніх часів. Однак беззаперечним є те, що одночасне застосування новітніх засобів боротьби (кібертехнологій, соціальних мереж, агресивної пропаганди, економічного тиску, ядерного шантажу та ін.) привносить принципово нову якість щодо усталеного розуміння війни і характеризує гібридну війну як унікальне явище саме XXI ст. У конкретних її проявах, здійснюваних окремими державами, гібридну війну «можна трактувати як модель війни, яка намагається приховати свій воєнний характер, а також участь

у ній державних структур» [4, с. 141]. Звідси, в нашому розумінні, гібридна війна означає «різновид ескалації конфліктів, властивий для 21 ст., що поєднує застосування державних та недержавних, традиційних і нетрадиційних стратегій, ресурсів, засобів, методів підривної діяльності, механізмів кібервійни з метою досягнення певних політичних цілей» [5].

Сутність, особливості та інструментарій гібридної війни, поряд з вищеназваними, розкривають такі зарубіжні дослідники, як Т. Венцлова, Я. Берзінс, М. Бонд, Дж. Девіс, Л. Донскіс, М. Кофман, Д. Т. Ласіка, М. Лібікі, П. Р. Мансур, У. Мюррей, С. Шейперс та ін. Серед українських вчених це явище досліджують А. Баровська, Т. Березовець, О. Власюк, В. Горбулін, В. Горовенко, А. Демартино, Б. Дем'яненко, С. Здіорук, К. Кононенко, В. Копійка, М. Лазарович, О. Литвиненко, О. Любиченко, О. Ляшенко, Є. Магда, А. Манойло, П. Мироненко, М. Ожеван, І. Павленко, Б. Парахонський, Г. Перепелиця, Г. Почепцов, М. Розумний, В. Смолянюк, О. Снігир, М. Степико, В. Ткаченко, М. Требін, В. Яблонська, Г. Яворська, Л. Якубова та ін.

Наймасштабнішим українським дослідженням періоду 2014 – 2022 рр. можна вважати колективну працю «Світова гібридна війна: український фронт», підготовлену на базі Національного інституту стратегічних досліджень [6]. У даному дослідженні сутність гібридної війни розглянуто в контексті російської агресії проти України та системної кризи світової безпеки. Передбачаючи майбутні події, дослідники значну увагу приділили протидії ворожим планам Росії, а також питанню реформування міжнародних безпекових інститутів та пошуку балансу сил у новій, гібридній реальності.

З початком широкомасштабної російсько-української війни у 2022 році на певний час у середовищі громадськості та навіть частини фахівців виникла ілюзія, що гібридна війна відходить на другий план. Однак Російська Федерація і в умовах відкритої воєнної агресії продовжує залишатися лідером світового рівня у веденні гібридної війни, використовуючи вже відомі й демонструючи її новітні форми. Відповідно й інтерес науковців та широкої громадськості до різноманітних проявів гібридної війни не згасає, а, навпаки, постійно зростає. А отже, спираючись на останні дослідження та відштовхуючись від узагальненого розуміння цього явища, спробуємо визначити основні характеристики російської моделі «безмежної» гібридної війни. Пам'ятаючи, що будь-яке явище все ж таки має свої межі, будемо вважати запропоновану нами назву до певної міри умовною.

У своїй узагальненій версії гібридна війна має різні виміри: воєнний, дипломатичний, політичний, правовий, психологічний, фінансово-економічний, соціальний, ідеологічний, інформаційний. Зазвичай ці напрями її реалізації поєднуються в різні комбінації і, застосовуючись у воєнних цілях, перетворюються на зброю. У гібридній війні діє принцип єдиного координаційного центру, що означає керівництво звичайними та іррегулярними (пропагандистськими, терористичними, кримінальними) силами. Основним інструментом гібридної війни є створення державою-агресором в іншій державі, обраній для агресії, внутрішніх протиріч та конфліктів. При цьому сторона-агресор зазвичай публічно заперечує свою причетність до розв'язаного конфлікту, ретельно маскує його справжній перебіг та ініціаторів.

Характерними особливостями гібридної війни є цілковита підпорядкованість військових завдань політичним і медійним цілям та вирішальна роль інформаційно-психологічних операцій. До способів ведення гібридної війни належать: фінансування та безпосереднє здійснення актів державного тероризму; підтримка сепаратизму, ініціювання псевдодержавних утворень; озброєння, матеріальне забезпечення та підготовка нерегулярних збройних формувань, загонів терористів, бойовиків із місцевого населення; приховане локальне застосування регулярних збройних сил; утримання населення конфліктного регіону в постійному страху за своє життя. Гібридна війна активно застосовується як окремими державами, так і воєнізованими терористичними утвореннями, такими як «Хезбола», «Талібан», Аль-Каїда» та ін.

Російська агресія проти України спонукала її ініціаторів до розширення змісту гібридної війни й разом із тим стимулювала процес осмислення даного явища як окремого феномена. На думку українських фахівців, зазначене розширення є спробою формування гібридного світоустрою. Свідченням цього слугують основні характеристики російської моделі «безмежної» гібридної війни. До таких характеристик, на нашу думку, можна віднести наступні.

Створення пропагандистськими та репресивними засобами всередині своєї країни та на окупованих територіях квазіреальності закритого типу. Гібридна війна, за спостереженнями аналітиків, «має на меті створення альтернативної реальності», яка, руйнуючи в потрібному напрямку

світосприйняття об'єкта, «покликана змінювати ціннісні орієнтири населення, пропагує йому інший сенс буття» [7, с. 29]. Для Росії з історично зумовленим ментальним потягом її населення до підлості, фальші, міфотворчості спотворення картини дійсності в часи безальтернативного домінування путінізму відбулося майже непомітно й значною мірою органічно.

Слід зважати й на те, що парадокс остаточної дегуманізації російського суспільства, особливо починаючи з 2014 року, створений не лише зусиллями російської влади, а й безхребетною європейською політикою, яка певною мірою прийняла правила гри, запропоновані путінським політичним режимом. Як наслідок, Україна в період 2014–2022 рр. опинилась у своєрідних лещатах – між російською експансією з її телефашизмом і західним «колективним Фейхтвангером». Тобто Захід виявився не готовим до масштабної гібридної війни, застосованої Росією як по відношенню до власного населення та України, так і до всього демократичного світу. І зрештою виявилось, що європейська політика з її надмірною політкоректністю й загальною розслабленістю зумовила загравання частини західних лідерів з Путіним. Звідси можна погодитись з Л. Донскісом, який зазначає: «Як ушанування сталінізму й гітлеризму в довоєнній та воєнній Європі було трагічним наслідком краху західної ліберальної демократії, так і піднесення путінізму прямо пов'язане з розхитуванням європейських політичних цінностей і тектонічними розламами початку ХХІ століття у світовій економіці, політиці та системі міжнародних відносин» [8, с. 25]. На думку литовських мислителів, європейську політику, що допустила домінування путінізму, варто розглядати не лише як антиукраїнську, а й як антиросійську, оскільки вона спричинила остаточну ліквідацію решток демократії в нинішній Росії.

Підрив легітимності влади і роздування внутрішньодержавних суперечностей на території жертви агресії; повзуча експансія зі створенням псевдореспублік, підтримкою та використанням сепаратистсько-терористичних угруповань; захист «співвітчизників», «співгромадян», освячений ідеологією так званого «руського міра». Риторика, пов'язана з облудними братніми почуттями Росії до України в умовах її незалежного розвитку незмінно закінчувалася, як тільки Україна на державно-суспільному рівні виявляла прагнення до відродження національної ідентичності. У цьому контексті аналітики Національного інституту стратегічних досліджень зазначають: «Наступ на національну ідентичність українців є одним із проявів російської гібридної агресії. У наукових, політичних і громадських колах РФ цілком серйозно обговорюються ідеї штучності української мови, фальшивості української історії, фіктивності самої української нації. Відмова українській громаді у праві на національне самовизначення фактично перетворилася на тренд сучасного російського політичного і навколополітичного дискурсу та має різні способи і рівні інтерпретації» [6, с. 251].

За допомогою своїх численних агентів, прихильників Росія прагнула штучно розділити Україну, нав'язати їй другу державну мову, створити в Криму, на Півдні та Сході анклав непокорної офіційній владі, перешкоджання європейській та євроатлантичній інтеграції країни. Особливо виразно «рука Москви» виявила себе під час Помаранчевої революції та Революції Гідності. Передчуваючи реальну загрозу виходу України з під контроль Москви, російська влада вдалася до анексії Криму та задіяння задалегідь підготовлених сепаратистських угруповань, особливо в Луганській і Донецькій областях.

У своєму прагненні до панування над пострадянським простором Росія застосовує цілий комплекс гібридних методів: збереження й посилення економічної залежності бувших радянських республік, проникнення російського капіталу в стратегічні галузі національних економік; підкуп політичних еліт, лідерів, фінансування проросійських політичних партій і громадських об'єднань; застосування антизахідної риторики, визначення демократичного Заходу як ворожого простору, що прагне завоювати пострадянські народи; медійна, культурна, релігійна експансія під прикриттям захисту російськомовного населення, «співвітчизників», «руського міра». Вирішальна роль у розгортанні масштабної гібридної агресії проти України, на нашу думку, належить двом ключовим методам, сформульованим українськими фахівцями в аналітичній доповіді «Режим Путіна перед викликами часу» (2017), а саме: 1) «дискредитація альтернативних до проросійських сил і орієнтацій у пострадянських суспільствах, навішування ярликів «націоналізму», «фашизму», апелювання до мотивів «братерства», «спільної долі» та використання негативних конотацій «зради», «безпам'ятства» тощо»; 2) намагання контролювати національні силові структури, спецслужби, військове середовище через формування горизонтальних зв'язків з російськими аналогами, різноманітні спільні програми, «обмін досвідом», а також активна агентурна робота на територіях «братніх» країн» [9, с. 53].

Підміна гібридної агресії поняттям «громадянська війна», ідентифікація агресором себе як «миротворця» та посередника, приписуючи об'єктові нападу роль нападника. Не визнавши європейського вибору України за результатами Революції Гідності, російська влада кваліфікувала події 2013–2014 рр. як «державний переворот», прихід до влади в Києві «хунти», «громадянську війну» тощо. На тлі цієї риторики якраз і відбулася анексія Криму й окупація частини території на Сході України. Свою присутність на території України Росія намагалася всіляко приховувати, апелюючи при цьому до правових норм. Прикладом використання засобів права в гібридній війні постала спроба, починаючи з 2014 р., змусити Україну до виконання Мінських домовленостей, основною метою яких було створення вигідного для агресора політико-правового поля, здатного вирішально впливати на прийнятну для нього внутрішню політику. Практично йшлося про ультиматум, зумовлений тиском переважаючої воєнної могутності агресора та спекуляціями на тему нелегітимності української влади і утисків російськомовного населення, нібито спровокованих Революцією Гідності.

Для українського керівництва вже у 2014 році було очевидно, а згодом і до представників Заходу прийшло розуміння, що Росія не збирається виконувати мирні домовленості навіть у край невідному для України варіанті. Газета The Washington Post від 09 вересня 2016 р. щодо цього слушно зауважила: «Путін застосував хитрощі, обман і брехню, щоб прикрити операції та їхні цілі. Під час переговорів та конференцій із західними дипломатами його представники постійно погоджувалися на мирні плани, у той час як московитські наземні сили продовжували артилерійські обстріли та бомбардування» [10, с. 69]. За цих умов для демократичних європейських держав власні економічні інтереси виявились важливішими за збереження суверенітету України та непорушності норм міжнародного права. І лиш із часом історія відновила справедливість. Після 24 лютого 2022 року весь світ зрозумів, що політико-правовий компроміс у вигляді Мінських домовленостей був абсолютно неприйнятним і невинуватим.

Розмивання відмінностей між станом війни і миру під виглядом «спеціальної військової операції»; маніпулювання демократичними стандартами, гуманітарною політикою з метою виправдання масової брехні, злочинів проти людяності, геноциду українського народу. Багаторічна риторика росіян щодо «братнього» українського народу спонукала російське керівництво до підміни поняття «війна» гібридною вербальною конструкцією «спеціальна військова операція». Після того, як розрахунок на «бліцкриг» не справдився, ініціаторам війни доводиться постійно коригувати власні злочинні дії, маніпулюючи поняттями – від «звільнення українців від нацизму» до «вимушеної евакуації мирного населення із зони активних бойових дій».

У здійсненні своїх злочинних діянь Росія зазвичай прикривається демократичними стандартами та уявною гуманітарною політикою. Одним із прикладів цього є примусове переміщення українців до Російської Федерації, що має всі ознаки заздалегідь спланованої на державному рівні операції. Так, за вказівкою керівництва РФ, 18.02.2022 р. маріонеткові керівники «ЛНР» та «ДНР» на підставі фальшивих тверджень про активні обстріли їхніх територій Збройними Силами України підписали «накази» про евакуацію місцевого населення в РФ і почали «рятувати» людей. Власне ця кампанія, розкручена російськими ЗМІ, й послугувала одним із приводів до розв'язання війни. Російська пропаганда факт насильницького переміщення українців подала як «миротворчу» місію з «визволення» мирних людей від «нацистів». Однак примусовий характер цих дій у подальшому став очевидним у зв'язку з відсутністю вибору для людини, що пов'язано із ситуацією, яка склалася на окупованих територіях. Воєнні дії окупаційних сил зазвичай супроводжуються пограбуванням окупантами промислових, інфраструктурних, культурно-освітніх, медичних закладів, а також приватних будинків і квартир; створенням нестерпних умов для життя людей, позбавлення їх доступу до газу, електроенергії, води. При цьому окупанти штучно блокують роботу гуманітарних коридорів, обстрілюють сірі зони, перекривають усі канали для евакуації українців на підконтрольну Україні територію, організовують евакуаційний транспорт лише в напрямку Росії.

Оцінюючи ситуацію, в якій відбувалося переміщення людей, дослідники коаліції «Україна. П'ята ранку» констатують, що дії РФ не відповідають вимогам евакуації як за підставою для проведення таких дій, так і за організацією процесу, а свідомо підміна понять містить ознаки спроби РФ зняти з себе відповідальність за примусову депортацію українського населення: «Зі слів очевидців, під час депортації до РФ російські військові виявляли людей в укриттях (підвалах будинків, дитячих садочках), змушували їх виходити зі схованок і йти, погрожуючи підірвати, чи пояснювали необхідність «виїзду» майбутніми зачистками та «рівнянням всього з землею», затримували

на вулицях тощо. Також подекуди людей вивозили обманом (під виглядом «евакуації» на підконтрольну Україні територію). Незважаючи на наявність маленьких дітей, літній вік, людей змушували йти пішки (іноді до 6 км) до місць розташування фільтраційних пунктів чи до автобусів, якими їх транспортували до фільтраційних пунктів. Іноді до російського кордону, де проводилися фільтраційні заходи, людей доправляли самі російські солдати» [11].

Ще більшим злочином росіян постала примусова депортація дітей з України до РФ, яка розпочалася з вивезення сиротинців та інтернатів з територій ЛНР і ДНР. При цьому з початком широкомасштабних воєнних дій з України почали вивозити не лише дітей-сиріт, а й дітей, у яких є батьки, шантажуючи останніх чи обманюючи їх під виглядом тимчасової відправки дітей до літніх таборів, подалі від війни. За свідченням українського омбудсмена Дмитра Лубінця, на кінець 2023 року Офісу уповноваженого Верховної Ради України з прав людини вдалося офіційно верифікувати 19546 українських дітей, які були незаконно депортовані до Російської Федерації [12]. До основних ознак злочину, пов'язаного з насильницьким переміщенням дітей, слід віднести: процедуру «перевиховання», намагання зробити дітей більш проросійськими в їхніх особистих і політичних переконаннях; насильницьке відокремлення дітей від батьків на невизначений термін, ігнорування відмови батьків щодо відправки дітей до таборів; невинуватого прискорення процедури усиновлення дітей, отримання згоди під примусом; обмежений доступ громадськості до закладів утримання дітей з України; використання депортованих дітей для антиукраїнської пропаганди (наприклад, у серіалі «Дитинство. Повернення»; на мітингу в Москві, приуроченому до роковин російського вторгнення); примушування українців на тимчасово окупованих територіях реєструвати своїх новонароджених дітей громадянами РФ та, у разі відмови, позбавлення їх базових потреб.

Окремого розгляду потребують фільтраційні заходи, здійснювані окупаційними силами РФ у процесі переміщення українського населення. Процедура «фільтрації» означає обов'язкові, каральні та насильницькі перевірки безпеки. Дослідники коаліції громадських об'єднань «Україна. П'ята ранку» у своїй доповіді зазначають: «Найпоширеніша процедура «фільтрації» на окупованих територіях полягає в тому, що на блокпостах під час виїзду з окупованого Росією населеного пункту або в самому місті чи селі проводяться обшуки житла, автівок, особистих речей, огляд телефонів і комп'ютерної техніки, дактилоскопіювання, фотографування, співбесіди із російськими військовими (схоже, за участю співробітників ФСБ). Після цього особу скеровують у спеціальні пункти, де розгорнуті так звані «фільтраційні табори»: там можуть видати «довідку» про проходження фільтрації або ж затримати для детальнішої перевірки» [11]. Особливою ретельністю ця процедура відзначається по відношенню до людей, що прагнуть виїхати на підконтрольну Україні територію. Відповідно застосовуються: примушування роздягатися для перевірки татувань; огляд особистих речей та телефонів; допити на предмет виявлення політичних поглядів, нерідко із застосуванням сили; примушування підписувати документи, в яких стверджувалося, що та чи інша особа була свідком воєнних злочинів українських військових; тримання людей у чергах на фільтрацію багато днів і навіть тижнів; розлучення родин за результатами фільтраційних заходів.

Усі ці діяння разом із нелюдськими злочинами, вчиненими росіянами в Маріуполі, Бучі, Ірпені, Херсоні, Ізюмі та на інших окупованих територіях, з часом будуть кваліфіковані міжнародним співтовариством як геноцид українського народу. Що стосується українців, то для них, які кожного дня тривалої війни страждають від обстрілів і бомбардувань мирних міст, селищ і сіл, це вже сьогодні є очевидним.

Відновлення світопорядку часів холодної війни з відповідною поляризацією світу та довільним тлумаченням норм міжнародного права. Поворотним пунктом кинутого Росією виклику всьому демократичному світові вважається Мюнхенська конференція, що відбулася 10 лютого 2007 року. Під час цієї конференції президент РФ Путін виголосив агресивну промову, яка по суті означала успадкування Росією зовнішньої політики Радянського Союзу і повернення до сумнозвісних часів холодної війни.

Не дивлячись на відверто агресивні дії Росії проти Грузії, Молдови, Сирії, України та войовничу риторику по відношенню до Заходу, нова концепція російської зовнішньої політики демонструє намагання приховати її істинну суть. Про це свідчить той факт, що вона «насичена оксиморонами щодо РФ, як-то “політика добросусідства”, “дотримання норм міжнародного права”, “запобігання виникнення конфліктів”, “дотримання прав людини”» [13, с. 230]. Зазначене на доктринальному рівні засвідчує прагнення Росії до поєднання засобів відкритої агресії з елементами гібридної війни.

Після вторгнення Росії в Україну постало вочевидь, що міжнародне право, як зрештою і внутрішнє право слугує для росіян лише засобом для маніпуляцій у гібридній війні. На користь цього свідчить нахабна поведінка представників Росії з використанням права вето в рамках ООН та можливостей впливу на функціонування інших політико-правових інституцій. Зважаючи на це, В. Ткаченко зазначає: «Світ має усвідомити, що в основі рашизму, який уже цілком сформувався в офіційну ідеологію, лежить заперечення «сили права» й утвердження «права сили», неповага до суверенітету сусідів і самоствердження через свавілля та насильство» [14, с. 345].

Таким чином, протистояння гібридним загрозам, пов'язаним з агресією Росії проти України, на думку автора, висловлену в 2019 році, передбачає «необхідність запровадження асиметричних інформаційних дій, покликаних ефективно протистояти масованій пропаганді: роз'яснювальну роботу серед населення окупованих територій; викриття діяльності незаконних збройних формувань; блокування лінгвістичної зброї, насамперед мовного чинника, особливо в потенційному поясі нестабільності (Закарпаття, Чернівецька та Південно-Східні області); формування морально-психологічної стійкості суспільства до диверсійних та терористичних актів» [15, с. 223]. За нинішніх умов ескалації гібридної агресії на тлі відкритого збройного нападу, що має всі ознаки геноциду українського народу, протидія гібридній війні передбачає: розробку альтернативних стратегій з урахуванням ключової ролі сил спеціальних операцій; спроможність критичної інфраструктури до протистояння зловисним діям та завданям руйнуванням, до динамічного відновлення; належне використання інформаційно-комунікаційних можливостей (публічної дипломатії; взаємодії держави, військових і громадськості; засобів масової інформації та соціальних мереж; волонтерського руху); формування нової моделі системи національної безпеки і оборони, спроможної відповідати на виклики сьогодення і майбутнього; поєднання асиметричних зусиль різних країн, застосування жорстких економічних санкцій проти агресора; створення коаліції держав з метою захисту демократії та загальнолюдських цінностей.

Бібліографічний список:

1. Walker, R.G. SPEC FI: the United States Marine Corps and Special Operations. Naval Postgraduate School. Monterey, California, December 1998. URL: <https://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/8989/specfiunitedstat00walk.pdf?sequence=1> (дата звернення: 24.05.2024).
2. Nemeth W.J. Future War and Chechnya: A Case for Hybrid Warfare. Monterey, CA: Naval Postgraduate School, June 2002. URL: https://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/5865/02Jun_Nemeth.pdf?sequence=1&isAllowed=y(дата звернення: 24.05.2024).
3. Hoffman F. Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars. Arlington : Potomac Institute for Policy Studies, 2007. 72 p.
4. Любиченко О. О. Гібридна війна Росії проти України: інформаційний аспект. *Наукові перспективи*. 2022. № 9 (27). С. 139–147.
5. Горбатенко В. П. Гібридна війна. Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/Гібридна_війна (дата звернення: 26.05.2024).
6. Світова гібридна війна: український фронт: монографія; за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ: НІСД, 2017. 496 с.
7. Киричок А. Гібридна війна як феномен військово-інформаційної думки XXI ст. (історичні та теоретичні аспекти). *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2017. № 2. С. 26 – 30.
8. Томас Венцлова, Леонідас Донскіс. Передчуття і пророцтва Східної Європи. Пер. з литовської мови Георгія Єфремова, Олега Коцарева. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2016. 120 с.
9. Режим Путіна перед викликами часу: аналітична доповідь. За заг. ред. М. М. Розумного. Київ: НІСД, 2017. 84 с.
10. Лазарович М., Мироненко П. Московитсько-українська війна (2014–2024 роки): моногр. 4-те вид., переробл. Київ: Політія, 2024. 520 с.
11. Deportation of Ukrainian citizens from the territory of active military operations or from the temporarily occupied territory of Ukraine to the territory of the Russian Federation and the Republic of Belarus. Analytical report. https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2023/01/deportation_eng.pdf (дата звернення: 18.04.2024).
12. Лубінець розповів, скільки дітей вивезли в РФ і яку нову тактику застосовує Москва. Радіо Свобода. 07 грудня 2023. <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rosiya-deportatsia-ditey-lubinets/32720921.html> (дата звернення: 14.04.2024).
13. Грані агресії: деякі узагальнення досвіду російсько-української війни 2014–2024 років; за ред. д. політ. н. Мироненка П. В., д. політ. н., проф. Мокляка С. П. Київ: Вид-во Політія, 2024. 395 с.
14. Ткаченко В. М. Рашизм: ліцензія на геноцид. Есеї. Науково-популярне видання. Київ: Видавництво Політія, 2023. 348 с.
15. Горбатенко В. Футурологія і політика: монографія. Київ: Академвидав, 2019. 288 с.

References:

1. Walker, R.G. (1998). SPEC FI: the United States Marine Corps and Special Operations. Naval Postgraduate School. Monterey, California, December 1998.
URL:<https://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/8989/specfiunitedstat00walk.pdf?sequence=1>
(date of access: 24.05.2024).
2. Nemeth W.J. (2002). Future War and Chechnya: A Case for Hybrid Warfare. Monterey, CA: Naval Postgraduate School, June 2002. URL: https://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/5865/02Jun_Nemeth.pdf?sequence=1&isAllowed=y(date of access: 24.05.2024).
3. Hoffman F. (2007). Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars. Arlington : Potomac Institute for Policy Studies, 72 p.
4. Liubychenko O. O. Hibrydna viina Rosii proty Ukrainy: informatsiinyi aspekt. *Naukovi perspektyvy*. 2022. № 9 (27). S. 139–147.
5. Horbatenko V. P. Hibrydna viina. Velyka ukrainska entsyklopediia. URL: [https://vue.gov.ua/Hibrydna viina](https://vue.gov.ua/Hibrydna_viina) (data zvernennia: 26.05.2024).
6. Svitova hibrydna viina: ukrainskyi front: monohrafiia; za zah. red. V. P. Horbulina. Kyiv: NISD, 2017. 496 s.
7. Kyrychok A. (2017). Hibrydna viina yak fenomen viiskovo-informatsiinoi dumky KhKhI st. (istorychni ta teoretychni aspekty). *Derzhava ta rehiony. Serii: Sotsialni komunikatsii*, 2. S. 26 – 30.
8. Tomas Ventslova, Leonidas Donskis. (2016). Peredchuttia i prorotstva Skhidnoi Yevropy. *Per. z lytovskoimovy Heorhiia Yefremova, Oleha Kotsareva*. K.: DUKh I LITERA, 120 s.
9. Rezhym Putina pered vyklykamy chasu: analitychna dopovid (2017); za zah. red. M. M. Rozumnoho. Kyiv: NISD, 84 s.
10. Lazarovych M., Myronenko P. (2024). Moskovytsko-ukrainska viina (2014–2024 roky): monohr. 4-te vyd., pererobl. Kyiv: Politiia, 520 s.
11. Deportation of Ukrainian citizens from the territory of active military operations or from the temporarily occupied territory of Ukraine to the territory of the Russian Federation and the Republic of Belarus. Analytical report. https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2023/01/deportation_eng.pdf (date of access: 18.04.2024).
12. Lubinets rozpoviv, skilky ditei vyvezly v RF i yaku novu taktyku zastosovuiie Moskva. (2023). Radio Svoboda. 07 hrudnia 2023. <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rosiya-deportatsia-ditey-lubinets/32720921.html> (date of access: 14.04.2024).
13. Hrani ahresii: deiaki uzahalnennia dosvidu rosiisko-ukrainskoi viiny 2014–2024 rokiv (2024). Monohrafiia. Kolektyv avtoriv; za red. d. polit. n. Myronenka P. V., d. polit. n., prof. Mokliaka S. P. Kyiv: Vyd-vo Politiia, 395 s.
14. Tkachenko V. M. (2023). Rashyzm: litsenziia na henotsyd. Esei. Naukovo-populiarne vydannia. Kyiv: Vydavnytstvo Politiia, 348 s.
15. Horbatenko V. (2019). Futurolohiia i polityka: monohrafiia . Kyiv: Akademydav, 288 s.

Horbatenko. V. The russian model of "limitless" hybrid warfare: main characteristics

The achievements of the discourse on the understanding of the phenomenon of hybrid war are systematized. The main characteristics of the Russian model of hybrid warfare are defined and substantiated. Such characteristics include: 1) creation of closed-type quasi-reality within one's country and in the occupied territories by propaganda and repressive means; 2) undermining the legitimacy of the government and fanning intrastate contradictions in the territory of the victim of aggression; creeping expansion with the creation of pseudo-republics, support and use of separatist-terrorist groups; protection of "compatriots", "fellow citizens", sanctified by the ideology of the so-called "Russian peace" also using the preservation and strengthening of the economic dependence of the former Soviet republics, the penetration of Russian capital into strategic sectors of national economies; 3) replacing hybrid aggression with the concept of "civil war", the aggressor identifying himself as a "peacemaker" and mediator, attributing the role of the attacker to the object of the attack – the Russian authorities qualified the events of 2013–2014 as a "coup d'état", the coming to power in Kyiv of "juntas", "civil war", etc.; 4) blurring the differences between the state of war and peace under the guise of a "special military operation"; manipulation of democratic standards, humanitarian policy in order to justify mass lies, crimes against humanity, genocide of the Ukrainian people and forced relocation of Ukrainians, including to the Russian Federation; 5) restoration of the Cold War world order with the corresponding polarization of the world and arbitrary interpretation of the norms of international law. Directions for countering hybrid war are proposed, taking into account synchronous and asynchronous methods and means of resisting aggression and ensuring the system of national security and collective European security for the long term.

Keywords: hybrid war, Russian hybrid aggression, Russian-Ukrainian war, humanitarian policy, racism, propaganda, separatism, deportation, filtering, genocide of the Ukrainian people, international law.